

Söndag 17 Maj 1908.

Den anstötliga fanan.

8.

**Justitiekanslerns utlåtande
till civilministern.**

Förhör med polisbefälet.

Till civilministern har nu justitiekanslern insändt det ifordrade utlåtandet rörande fanan med den anstötliga inskriptionen. Det ovanliga för-

hällandet har härvid inträffat att justitiekanslern inkallat hufvudstadens polisbetäi till förhör, något som icke ägt rum alltsedan den sorgligt minnesvärda Kristina-Nilsson-olyckan för öfver 20 år sedan.

Den till civilministern aflättna skrifvelsen är af följande lydelse:

Herr statsrådet har den 4 innevarande månad, med begäran om yttrande i ärendet, till mig öfverlämnat en af tillförordnade polismästaren i Stockholm, förste polisintendenten Wilhelm Adolf Tamm till herr statsrådet ingifven skrifvelse jämte en vid skrifvelsen fogad rapport från detektiva polisafdelningen angående en af måleriarbetaren Johan Wallentin Wald i Stockholms arbetarekommuns demonstrationståg den 1 maj buren fana med inskrift: "Ned med tronen, altaret och penningpåsen". Med anledning häraf tillåter jag mig anföra följande.

Det har ifrågasatts, att Walds förfarande skulle kunna betraktas såsom sådant förledande till förräderi, hvarom stadgas i 8 kap. 3 par. allmänna strafflagen, men möjligheten att i föreliggande fall tillämpa detta lagrum synes mig utesluten ej mindre af de omständigheter, under hvilka, enligt polisrapporten, Walds gärning föröfvats, än äfven af de ordalag i lagrummet, hvilka angifva, att förledandet skall hafva skett *muntligen* inför menighet eller annan folksamling eller *ock i skrift, som utsprides*. Det lärer således icke kunna läggas polismyndigheten till last att, såsom skett, målet angående Wald remitterats icke till vederbörande hofrätt, som det tillkommer att rannsaka om förräderibrott, utan till polisdomstolen.

Det är emellertid uppebart, att, äfven om Walds förfarande icke är att betrakta såsom förräderibrott, fanans bärande i demonstrationståget icke bort af polismyndigheten tolereras. För herr statsrådet behöfver jag icke framhålla eller utveckla skälen härför, utan torde jag kunna öfvergå till den granskning af polismyndighetens förhållande vid ifrågavarande tillfälle, hvilket lärer åsyftas med det begärda yttrandet.

För att härutinnan åstadkomma nödig utredning har jag lämnat tillfälle åt tillförordnade polismästaren Tamm och andre polisintendenten Harald Otto Frick samt nedannämnda personal vid detektivafdelningen att å iustitiekanslersexpeditionen afgifva begärda upplysningar och förklaringar. De hafva därvid, delvis på framställda frågor, meddelat:

Polisens berättelser.

Tillförordnade polismästaren Tamm:

Demonstrationstågen den 1 maj hade under en följd af år anordnats med ett program, som icke undergått några växlingar af betydelse; och hade äfven de till polispersonalen utfärdade order rörande demonstrationstågen varit under flera år likalydande.

Beträffande de i demonstrationstågen förekommande fanor och standar hade jämväl under flera år samma order gifvits. Dessa

order hade icke varit skriftliga, utan, såsom i dylika fall alltid skedde, af polismästaren muntligen meddelats polisbefälet. Orderna hade innefattat befallning att granska inskrifter å fanor och standar, så att intet stridande mot lag skulle å dessa få förekomma. I tveksamma fall hade polisman att vända sig till högre befäl för att inhämta dess mening.

Den granskning af faninskrifterna, som sålunda föreskrifvits, skulle först och främst äga rum å demonstrationstågets samlingsplats å Norra Bantorget, emedan granskningen lättast verkställdes därstädes och borde vara gjord innan tåget satte sig i gång.

Dessutom hade detektivafdelningen särskilda order i detta afseende och var denna särskilda granskning den 1 maj 1908 uppdragen åt tillförordnade kommissarien Karl Viktor Hassler, öfverkonstaplarna Carl Wilhelm Asplund och Carl Johan Thyberg samt konstaplarna Claes Axel Åkerblad och

Axel Matthias Strid Hassler hade visserligen blifvit varse ifrågavarande fana, då den bars å Tunnelgatan, men hade ej rapporterat om densamma förrän tåget i sin helhet afgått från Norra Bantorget. Bemålte öfverkonstaplar och konstaplar hade vid förhör förklaradt, att de icke iakttagit fanan, tydligen af den anledning, att denna icke utvecklats förr än under tågets gång å Tunnelgatan.

Åtta detektivkonstaplar hade varit beordrade att åtfölja tåget till Ladugårdsgärdet, två vid en hvar af de fyra afdelningar, hvaraf tåget bestått. Dessa konstaplar, bland hvilka Carl Fredrik Walldén och Carl Arvid Ekstedt haft till åliggande att följa första afdelningen, hade dessutom erhållit tillsägelse att medelst telefon till detektivstationen rapportera om något anmärkningsvärdt inträffade och inhämta möjliga förhållningsorder. Hörda om orsaken, hvarför de underlåtit att förr än som skett rapportera om att ifrågavarande fana medfördes i tåget, hade Walldén och Ekstedt förklaradt, att de ansett sig böra följa tåget till Ladugårdsgärdet och noga iakttaga fanbäraren för att kunna identifiera honom i händelse fanans bärande komme att för honom medföra laglig påföljd.

Orsaken hvarför fanbäraren icke sedermera under tågets gång genom staden förbjudits att vidare bära fanan, ehuru större delen af stadens poliskår varit utkommenderad å de platser, tåget hade att passera, kunde tillförordnade polismästaren förklara endast därmed, att, enligt hvad de särskilda därom hörda polismännen meddelat, dels ingen af befälet, utom Hassler, observerat inskriften å fanan, förmodligen af den anledning, att de varit strängt upptagna med ordningens upprätthållande å de vid tillfället af stora människomassor uppfyllda platserna, dels ock de konstaplar, som iakttagit inskriften, antagit, att inskriften i enlighet med gifna order granskats å samlingsplatsen och då icke föranledt ingripande från ordningsmaktens sida.

Tillförordnade polismästaren hade under större delen af den tid, som åtgått för demonstrationståget, uppehållit sig å detektivstationen för att där emottaga rapporter och meddela de order, som därpå kunde föranledas. Tillförordnade polismästaren hade ej erhållit rapport om fanbäraren förr än efter tågets framkomst till demonstrationsplatsen, då konstaplarna Walldén och Ekstedt rapporterat om honom. Demonstrationståget hade satt sig i gång omkring klockan 3 eftermiddagen och spetsen af densamma hade framkommit till demonstrationsplatsen efter omkring femtio minuter.

Andre polisintendenten Frick:

Han hade uppehållit sig å de platser, demonstrationståget skulle passera för att tillse, att föreskrifna anordningar blifvit vidtagna. I sådant syfte hade han äfven infunnit sig å demonstrationsplatsen, dit han anländt omkring tjugu minuter före demonstrationstågets ankomst. Han hade vid tågets ankomst varseblifvit fanan, men icke företagit åtgärd för dess aflägsnande, emedan han ansett sig icke hinna samla erforderlig polisstyrka för att kunna under hvarje möjlig eventualitet med säkerhet få bort fanan.

Ingen af de uniformerade kommissarierna hade under fanans bärande genom staden iakttagit fanan.

Föreståndaren för detektivafdelningen, andre stadsfiskalen Carl Gustaf Lidberg:

På olika punkter å den väg, demonstrationståget skulle passera, hade utposterats aderton detektivkonstaplar, som erhållit order att hvarje kvart medelst telefon till detektivstationen rapportera hvad som inträffat och inhämta möjliga förhållningsorder. Från dessa konstaplar hade också till stationen telefonledes inkommit rapporter, men ingen af konstaplarna hade rapporterat om den ifrågavarande fanan. Vid förhör med konstaplarna hade, på sätt bifogade P. M. närmare utvisar, framgått, att af dessa nio stycken, hvilka varit posterade å Birger-Jarls-gatan och å sträckan Nybron—Karla-plan, observerat fanan och dess inskrift, men härom icke lämnat telefonmeddelande,

enär de antagit, att, sedan fanan fått komma så långt, densamma finge fortsätta vidare.

Tillförordnade kommissarien Hassler:

Genom Lidberg hade Hassler fått emottaga order om granskning af fanorna, på sätt tillförordnade polismästaren uppgifvit. Hassler hade för sådant ändamål något före klockan 2 eftermiddagen infunnit sig å Norra Bantorget. Granskningen hade företagits på det sätt, att Hassler, gående utefter de olika afdelningarna, hvilka stodo uppställda på Norra Bantorget och å Torsgatan intill Sabhatsberg, besett fanorna; därvid hade Hassler ej observerat den ifrågavarande fanan, förmodligen af det skäl, att den ej varit utvecklad. Då fanbäraren kommit omkring 10 meter in på Tunnelgatan, hade Hassler emellertid fått syn på fanan och dess inskription. Hassler hade då själf befunnit sig på Norra Bantorget, omkring 25 meter från fanbäraren, och skulle haft svårt att från denna plats direkt ingripa för att få fanan aflägsnad. Hassler insåg numera, att han bort telefonera till stationen om fanan; att han då icke gjort det, berodde därpå, att han antagit, att öfverkonstapeln Asplund, som haft särskild order att telefonera till stationen då tåget satte sig i gång, sett fanan och telefonerat om densamma.

Öfverkonstaplarna Asplund och Thyberg samt konstaplarna Åkerblad och Strid:

De hade genom Lidberg fått emottaga order om granskning af fanorna i enlighet med hvad tillförordnade polismästaren uppgifvit. För sådant ändamål hade de omkring klockan 1 eftermiddagen infunnit sig å Norra Bantorget och verkställt granskningen på det sätt, att Asplund och Åkerblad för sig samt Thyberg och Strid för sig gått utefter de å Norra Bantorget och Torsgatan uppställda afdelningarna och sett på fanorna. Den ifrågavarande fanan hade de emellertid ej lagt märke till, förmodligen emedan den ej varit utvecklad. Det hade funnits flera antagligen för tillfället förfärdigade hvita fanor. På fråga, hvarför de icke själfva utvecklat de fanor, som icke voro utvecklade, förklarade de ofvannämnde öfverkonstaplarna och konstaplarna, att anledningen härtill var, dels att de icke mottagit order härom, utan härutinnan varit hänviade till sitt eget omdöme, och dels att de ansett sig böra verkställa granskningen på sådant sätt, att den väckte så litet uppseende som möjligt. Samliga hade de haft order, att telefonera till detektivstationen, om något anmärkningsvärdt inträffade: Asplund skulle i hvarje fall telefonera till stationen, då tåget satte sig i gång och då sista afdelningen af detsamma gaf sig i väg. När tåget satt sig i gång, hade de alla fyra fattat posto i hörnet af Tunnelgatan och Vasagatan; de sågo ej heller då ifrågavarande fana, antagligen emedan den icke ännu varit utvecklad. Asplund hade aflägsnat sig en stund för att enligt de honom gifna ordena från telefonkiosken i hörnet af Torsgatan och Barnhusgatan telefonera till stationen, om att tåget satt sig i gång.

Konstaplarna Walldén och Ekstedt:

De hade fått emottaga order att följa demonstrationstågets första afdelning, att iakttaga och anteckna hvad som tildrog sig och att därom afgifva rapport. De hade varseblifvit den ifrågavarande fanan, sedan tåget satt sig i gång och straxt innan den del af tåget, där fanan bars, hunnit fram till Vasagatan. De hade, då de märkte fanan, rådgjort med hvarandra, om de skulle telefonera till stationen om fanan; de hade emellertid beslutat sig för att icke göra detta af det skäl, de uppgifvit inför tillförordnade polismästaren, och emedan de visste, att andra polismän fått order att granska fanorna och att de utposterade konstaplarna hade order att telefonera hvarje kvart.

Effektiv granskning af fanorna underlåten. — Åtal mot Hassler.

Af ofvan lämnade redogörelse framgår,

att omfattande åtgärder varit vidtagna för ordningens upprätthållande under ifrågasvarande demonstrationståg. Större delen af stadens poliskår har varit utkommenderad å de platser, tåget hade att passera, och hafva dessutom, enligt hvad tillförordnade polismästaren uppgifvit, en stark polispiкет med befäl äfvensom militär hållits i beredskap att vid behof efter order utrycka. I fråga om inskriptionerna å de i tåget medförda fanorna hafva särskilda order gifvits, afseende dessas granskning först och främst å Norra Bantorget, där tåget samlades. Granskningen därstädes har närmast varit uppdragen åt en tillförordnad kommissarie, två öfverkonstaplar och två konstaplar.

Att oaktadt dessa åtgärder den ifrågasvarande fanan icke blifvit aflägsnad ur tåget, synes bero i främsta rummet därpå, att den sålunda anbefallda granskningen å samlingsplatsen icke skett med erforderlig noggrannhet. Tillförordnade kommissarien Hassler samt öfverkonstaplarna Asplund och Thyberg samt konstaplarna Åkerblad och Strid hafva verkställt granskningen på det sätt, att de gått utmed de olika afdelningarna och besett fanorna. I de fall, då fanorna icke varit utvecklade, utan hängt utefter fanstängen, hafva de underlåtit att utveckla fanorna, så att deras inskriptioner blifvit synliga. Att under sådana förhållanden någon effektiv granskning icke kunnat äga rum, är uppenbart, och följderna har också blifvit, att den ifrågasvarande fanan helt och hållet undgått nämnda öfverkonstaplars och konstaplars uppmärksamhet och att Hassler iakttagit fanan först, då den hunnit ett stycke in på Tunnelgatan. Det kan vidare läggas Hassler till last, att, då han varseblef fanan, men ansåg sig icke själf kunna direkt ingripa, han icke, såsom det enligt lämnade order ålegat honom, telefonerat till stationen om fanan. Hade han gjort det, hade från stationen kunnat träffas de anstalter, som under för handen varande förhållanden funnits lämpliga för fanans aflägsnande.

Att Hassler genom anmärkta underlåtenhet gjort sig skyldig till fel i tjänsten, synes han själf numera icke vilja bestrida. Därest K. M:t. inför hvilken jag antager, att herr statsrådet har för afsikt att anmäla detta ärende, skulle finna, att Hasslers fel icke må försonas med disciplinär bestraffning enligt par. 19 i instruktionen för polispersonalen i Stockholm, utan bör ådraga honom ansvar enligt allmänna strafflagen, torde jag få emottaga nådig befallning att vid vederbörlig domstol låta mot honom utföra åtal.

Ingen talan mot t. f. polismästaren eller polsintendenten.

Med hänsyn till hvad öfverkonstaplarna Asplund och Thyberg samt konstaplarna Åkerblad och Strid, såsom ofvan upptagits, anfört till förklaring af sitt handlingssätt, och med hänsyn jämväl därtill, att deras förman Hassler, som var tillstädes å samlingsplatsen, lämnat deras sätt att verkställa fanornas granskning utan anmärkning, synes det mig böra öfverlämnas åt vederbörande, som har disciplinär bestraffningsrätt öfver bemälte öfverkonstaplar och konstaplar, att bedöma, huruvida påföljd enligt nämnda § i polisinstruktionen bör drabba dem.

De om fanornas granskning å samlingsplatsen af tillförordnade polismästaren lämnade order hafva icke innehållit några närmare bestämmelser om det sätt, hvarpå fanornas granskning skulle äga rum. Fråga uppstår då, huruvida denna omständighet, hvilken, såsom det vill synas, icke varit utan inflytande på de underordnade polis-männens förfaringsätt, må läggas tillförordnade polismästaren till last såsom tjänstefel. Tillförordnade polismästaren har i fråga härom förklarat, att, då dessa order lämnats till en tillförordnad kommissarie och fyra ordinarie konstaplar, däribland två öfverkonstaplar, och således till skolade och bepröfvade polismän, han ansett sig icke behöfva gifva mera detaljerade order än som skett. Vidare har tillförordnade polismästaren framhållit, att de af honom lämnade order varit öfverensstämmande med

dem, som gifvits vid föregående likartade tillfällen och då visat sig tillfyllestgörande. Med hänsyn till hvad tillförordnade polismästaren sålunda anført, anser jag mig icke utan särskild nådig befallning böra mot honom föra talan uti ifrågavarande afseende.

Det kan synas egendomligt, att konstaplarna Walldén och Ekstedt, hvilka varit de, som först iakttagit den ifrågavarande fanan, icke rapporterat om densamma förr än efter demonstrationstågets slut. Det framgår af deras afgifna förklaringar, att den tankegång, som varit bestämmande för deras handlingssätt, varit följande: andra polismän hade fått order att å samlingsplatsen granska fanorna; de utefter tågets väg utposterade detektivkonstaplarna hade fått order att telefonera till stationen hvarje kvart; om till följd af dessa order och någon där-af föranledd rapport polismyndigheten komme att ingripa för fanans aflägsnande, skulle fanbäraren sannolikt kasta ifrån sig fanan eller lämna den till någon annan och söka undkomma; deras uppgift vore därför i första rummet att hålla ögonen på fanbäraren för att identifiera och, om så erfordrades, anhålla honom. Skäl till talan mot Walldén och Ekstedt torde icke föreligga.

Nio konstaplar, som varit utposterade å Birger Jarlagatan och å sträckan Nybron—Karlslam, hafva observerat fanan, men icke rapporterat om densamma. Med hänsyn till hvad de anført till förklaring af denna sin underlåtenhet, läres ansvar enligt allmänna strafflagen icke böra för dem ifrågakomma.

Polisintendenten Frick har varseblifvit den ifrågavarande fanan först i ett så sent skede, som då tåget anlände till Ladugårdsgärdet. Med hänsyn härtill och till hvad Frick anført såsom skäl för att han ej ingripit för fanans aflägsnande, synes hans berörda underlåtenhet icke böra för honom medföra påföljd.

Ehuru jag icke funnit skäl till talan mot de vid polisen anställda ämbets- och tjänstemän i vidare mån, än här ofvan sägs, anser jag mig dock böra till herr statsrådets öfvervägande hemställa, huru vida icke hvad i detta ärende förekommit må anses utgöra anledning för K. M:t att anbefalla Öfverståthållareämbetet tillse, att för framtiden tillfyllestgörande åtgärder vidtagas till förekommande af sådana tilldragelser som den ifrågavarande fanans bärande i demonstrationståget den 1 innevarande månad.